

علی خسرو جردی
دانشجوی کتابداری دانشگاه اموار

تقسیمات فرعی جزئیاتی سرعنوانهای موضوعی

سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره آمریکا

نوع تقسیم فرعی در نظر گرفته است که آنها را خلاصتر می‌کند.
این تقسیمات فرعی که همراه مثالی ذکر می‌شوند عبارتند از:
۱. تقسیمات فرعی موضوعی

(Topical Subdivisions) Agriculture - Finance

۲. تقسیمات فرعی شکلی (Form Subdivisions)

Iran - History - Periodicals

کتابهایی که در کتابخانه‌ها نگهداری می‌شوند، دارای نظمی
منطقی هستند که هر موضوع را از موضوعات دیگر متمایز
می‌سازد. در داخل هر موضوع نیز نظم منطقی دیگری حاکم
است که موضوعات را از کل به جزء تقسیم بندی کرده است.
سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره آمریکا نقش بسیار
مهمی در این زمینه دارد. این منبع برای موضوعات خود چهار

ذکر کند و این کار شدنی نبود. چون این کار علاوه بر اینکه می توانست از نظر چاپ سرعنوانهای موضوعی چه به صورت ماشینی و چه به صورت کتابی، مشکل آفرین باشد، خرید آن هزینه هنگفتی را در بر می داشت، کار جستجو و بازیابی را مشکل تر می کرد ...

با این پیش فرض، قوانین فهرست نویسی موضوعی به ندرت اجازه می دهد که تقسیمات فرعی جغرافیایی به صورت مستقیم بعد از سرعنوانهای موضوعی تکرار شوند^۳، مگر در مواردی خاص که ذکر تقسیمات جغرافیایی به صورت مستقیم برای کتابخانه کنگره امریکا مهم بوده است.

در موضوعات دارای تقسیمات جغرافیایی - (May Subd Geog) ابتدا باید نام منطقه را ذکر کرد و بلافاصله پس از آن نام واحد کوچکتر و یا بزرگتر را - اگر لازم بود - نوشت. این کار نیاز به مستندسازی دارد. یعنی پیدا کردن شکل درست و انتخاب شده منطقه جغرافیایی. بدین منظور باید نام منطقه مورد نظر را در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه امریکا جستجو کرد و شکل مستند آن را انتخاب کرد و همین مدخل مستند، خود، به صورت تقسیم فرعی جغرافیایی جلو موضوعات مورد نظر قرار می گیرد. برای مثال:

Iran

Agriculture (May Subd Geog)

Agriculture - Iran

در عین حال نباید از نظر دور داشت که نمی توان همیشه از این نوع مستندسازی برای تقسیمات جغرافیایی (May Subd Geog) - استفاده کرد چرا که استثنائاتی در این زمینه وجود دارد که برای فهرستنویس غیرقابل اجتناب است. برای نمونه توضیحگرهایی که جلو نام شهرها در مدخل ذکر شده اند، نمی توانند به همان گونه به عنوان تقسیمات جغرافیایی جلو موضوعات قرار بگیرند. بلکه ابتدا باید توضیحگر حذف شود و سپس مورد استفاده قرار گیرد. این کار به صورت غیرمستقیم انجام می شود. یعنی ابتدا مستند نام کشور جلو موضوعات ذکر می شود و سپس نام شهری که بدین گونه مستندسازی شده است، قرار داده می شود. برای مثال:

Paris (France)

Economics - France - Paris

۳. تقسیمات فرعی تاریخی

(Chronological Subdivisions)

Iran - History - 20th Century

۴. تقسیمات فرعی جغرافیایی

(Geographic Subdivisions)

Agriculture (May Subd Geog)

Agriculture - Iran

تقسیمات فرعی جغرافیایی که شاید کمتر مقاله ای در مورد آن به زبان فارسی نوشته یا ترجمه شده است موضوعی است که در این نوشته بیان می شود.

سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا اسامی جغرافیایی را به شکلهای مختلفی به کار برده است که تعدادی از آنها همراه مثالی معرفی می شوند:

۱. ممکن است سرعنوان جغرافیایی باشد: Iran

۲. ممکن است به صورت تقسیمات فرعی زیر سرعنوان موضوعی ذکر شود:

Economics - United States

۳. ممکن است به صورت مقلوب به کار رود:

Education, Greek

۴. ممکن است به صورت توضیحگر، جلو سرعنوان موضوعی ذکر شود:

Eel River (Calif.)

۵. ممکن است به صورت تقسیمات جغرافیایی - (May Subd Geog) - جلو مدخل ذکر شود (که در این مورد، انتخاب منطقه به عهده فهرستنویس است):

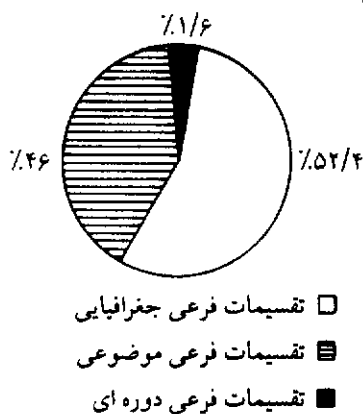
Economics (May Subd Geog)

Economics - Iran

جا دارد اشاره شود که از چهار نوع تقسیمات فرعی که در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا وجود دارد، فقط تقسیمات فرعی شکلی هستند که بیشتر از تقسیمات فرعی جغرافیایی تکرار شده اند. تقریباً ۴۰ درصد از سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا دارای تقسیمات جغرافیایی - (May Subd Geog) - هستند که اجازه می دهد به موضوعات تقسیم فرعی بدهیم.^۲ در صورتی که این مجوز نبود، کتابخانه کنگره امریکا چاره ای جز این نداشت که برای هر موضوع واحدی که تقسیمات جغرافیایی می گیرد، کلبه مناطق جهان را

آمار نمونه^۵

سرعنوانهای موضوعی (Topical Subject Headings) از هر ۱/ درصد تقسیمات فرعی سرعنوان کنگره که شامل ۲۹۰۳ سرعنوان موضوعی است ۲۰۲۵۰ سرعنوان ۹۶/۸- درصد دارای تقسیمات فرعی جغرافیایی هستند. بیشتر از ۷۰/۲ درصد از این تعداد، دارای يك تقسیم جغرافیایی و ۲۷/۷ درصد دارای دو تقسیم جغرافیایی هستند. ۵۲/۴ درصد از تقسیمات فرعی سرعنوانهای موضوعی دارای تقسیمات فرعی جغرافیایی ۱/۶ درصد تقسیمات فرعی دوره ای و ۴۶ درصد تقسیمات فرعی موضوعی است (تصویر شماره ۱)

تصویر ۱. انواع تقسیمات فرعی سرعنوانهای موضوعی

سرعنوانهای جغرافیایی

از هر ۱/ درصد تقسیمات فرعی سرعنوان کنگره که شامل ۸۵۷ سرعنوان جغرافیایی است ۴۲۰ سرعنوان دارای

تصویر ۲. انواع تقسیمات فرعی سرعنوانهای جغرافیایی

نمونه دیگر این استثنائات، سه کشور ایالات متحده امریکا، کانادا و انگلستان می باشند که به دلایلی خاص تقسیمات جغرافیایی متفاوتی نسبت به سایر کشورهای جهان دارند.^۴ زمانی که موضوعی در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا دارای تقسیمات جغرافیایی (May Subd-Geog) هست، در صورتی که نیاز باشد نام ایالت یا یکی از واحدهای کوچک یا بزرگ این کشورها را به دنبال موضوع بیاوریم، به جای نام کشور، نام ایالت آورده می شود و به دنبال ایالت، نام واحد کوچک یا بزرگ - اگر مورد نیاز بود - ذکر می گردد. در این مورد نیز مستندسازی از ضروریات است. برای مثال:

Sacramento (Calif.)

Agriculture (May Subd Geog)

Agriculture - California - Sacramento

زمانی که مدخل دارای تقسیمات جغرافیایی (May Subd Geog) است در صورت نیاز، نام منطقه را به موضوع اضافه می کنیم و اگر تقسیم فرعی دیگری لازم بود، به دنبال آن می آوریم. برای مثال:

Agriculture (May Subd Geog)

Finance

Agriculture - Iran - Finance

امابعضی مواقع علاوه بر اینکه مدخل تقسیم جغرافیایی (May Subd Geog) دارد، تقسیم فرعی موضوعی نیز دارای تقسیمات جغرافیایی (May Subd Geog) است. در این مورد فهرست نویس باید به آخرین جزء موضوعی که دارای تقسیمات جغرافیایی (May Subd Geog) است، نام منطقه را اضافه نماید. برای مثال:

Agriculture (May Subd Geog)

Economic aspects (May Subd Geog)

Agriculture - Economic aspects - Iran

این قاعده درخصوص تقسیمات فرعی عام نیز صادق است. برای مثال:

Agriculture (May Subd Geog)

Research (May Subd Geog)

Subdivision Research under name of Countries & Cities, etc; and under subject

Agriculture - Research - Iran

تقسیمات فرعی جغرافیایی هستند. ۸۷/۵ درصد از تقسیمات فرعی سرعنوانهای جغرافیایی، دارای تقسیمات فرعی موضوعی، ۳/۱ درصد تقسیمات فرعی جغرافیایی و ۹/۴ درصد تقسیمات فرعی دوره‌ای است (تصویر شماره ۲)

سرعنوانهای موضوعی فارسی^۶

باتوجه به این نکته که سرعنوانهای موضوعی فارسی از سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا تأثیر پذیرفته است و این تأثیر با توجه به نیازها و موقعیت اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و... کشور متفاوت است، اسامی جغرافیایی نیز از این قاعده مستثنی نبوده و تأثیراتش متفاوت است. مثلاً "مدخل تهران" در سرعنوانهای موضوعی فارسی تقسیمات فرعی و فرعی‌تر گوناگونی دارد که در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا به "تهران" اشاره‌ای نشده است. نیز به علت گسترش دامنه موضوعی و یادآوری این نکته که کاستیهایی در حین کار با سرعنوانهای موضوعی فارسی مشاهده شد، کتابخانه ملی ایران نیاز به پیوسته‌هایی را برای آن احساس کرد. در این پیوستها برخی از موضوعات قبلی حذف و برخی موضوعات جدید اضافه شد.

در زیر به نمونه‌ای از این حذف و اضافات اشاره می‌کنیم: سرعنوانهای موضوعی فارسی "کشورهای در حال رشد" را در مدخل آورده و تقسیمات فرعی مختلفی را برای آن در نظر گرفته است. اما در پیوستها همین مدخل، ضمن اینکه به صورت انتخاب شده هست، می‌توانیم آن را جلو سرعنوانهای موضوعی که تقسیمات جغرافیایی می‌پذیرند، قرار دهیم. برای مثال:

کشورهای در حال رشد

کشاورزی (تقسیم جغرافیایی)

کشاورزی - کشورهای در حال رشد

در صورتی که در خود سرعنوانهای موضوعی فارسی این امکان وجود نداشت. همچنین بیشتر موضوعاتی که زیر این مدخل آمده بودند، در پیوستها حذف شدند. "نیز از پیوست دوم به بعد با توجه به شتت بسیار در کاربرد تقسیم جغرافیایی در کتابخانه کنگره که گاه آن را پشت تقسیمات فرعی اضافه می‌کرد و گاه از جایی دیگر آن را حذف می‌نمود، و نیز به خاطر اینکه مطالب یک کشور همه پهلوی هم قرار گیرد، مقرر شد

تقسیم فرعی فقط پشت موضوع اصلی قرار بگیرد. برای مثال: پشت موضوع اصلی قرار بگیرد.

- نوزاد (تقسیم جغرافیایی)

- Infants (May Subd Geog)

- بهداشت

- Health hygiene (May Subd Geog)

- مراقبت

- Care (May Subd Geog)

در مثال فوق گرچه "بهداشت" و "مراقبت" طبق سرعنوان موضوعی کنگره هر دو مجدداً (تقسیم جغرافیایی) گرفته‌اند ولی کتابخانه ملی به اعتبار اینکه موضوع اصلی یعنی "نوزاد" خود، دارای (تقسیم جغرافیایی) است آن را از تقسیمات فرعی حذف کرده است. این از ویژگیهای خاص سرعنوانهای موضوعی فارسی است که کاملاً با دستورالعمل پیچیده سرعنوانهای موضوعی کنگره در مورد کاربرد تقسیمات جغرافیایی مغایر است.

تقسیم جغرافیایی فقط در دو مورد سپس از تقسیم فرعی قرار می‌گیرد. یکی در مورد "قوانین و مقررات" که در این صورت باید از تقسیم فرعی مقابل موضوع اصلی صرف نظر کرد و دیگری در مواردی که موضوع اصلی قابل تقسیم جغرافیایی نیست. مثل: "مغز" که در این صورت ممکن است در مقابل تقسیمات فرعی "مغز" عبارت (تقسیم جغرافیایی) وجود داشته باشد. مثل: مغز - بیماریها (تقسیم جغرافیایی)^۷

از این موضوع که بگذریم همان‌گونه که قبلاً ذکر آن رفت در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا تقسیمات فرعی جغرافیایی سه کشور ایالات متحده امریکا، کانادا و انگلستان با نام ایالاتشان شروع می‌شود و به دنبال آن نام واحد کوچک یا بزرگ - اگر مورد نیاز بود - می‌آید؛ مگر در مواردی خاص که زمینه موضوع، خود کشور باشد که در آن صورت پس از موضوع، فقط نام کشور ذکر می‌شود. این به دلیل اهمیتی است که کتابخانه کنگره امریکا برای موضوعات این مناطق، چه به لحاظ زبانی، چه به لحاظ تاریخی، چه به لحاظ موقعیت جغرافیایی، و چه به لحاظ درصد بالای انتشارات قائل است و این کمکی مهم به مراجعه‌کننده موضوعی است. مثلاً محقق که نیاز به منابعی در زمینه کشاورزی شهرهای ایالت کالیفرنیا دارد، بدون هیچ مشکلی این منابع را از نمایه‌نامه

جغرافیایی بعدها گریبانگیر کتابخانه‌های ایران شود حل می‌گردد.

ممکن است این سؤال مطرح شود، که اگر به دنبال موضوعاتی که تقسیمات جغرافیایی دارند نام استان آورده شود، کشورهای مختلف نیز در نمایه‌های موضوعی مربوط به ایران ترکیب می‌شوند. به بیانی دیگر در داخل موضوعاتی که مربوط به ایران می‌شوند، موضوعات مربوط به سایر کشورها را خواهیم داشت و این موضوعات ناهماهنگی به وجود می‌آورند و همان تشتت موضوعی تکرار می‌شود. مثلاً کسی که راجع به کشاورزی استانهای مختلف ایران در نمایه نامه موضوعی به جستجو می‌پردازد، دائماً کشاورزی دیگر مناطق جهان را درون کشاورزی استانهای ایران پیش رو دارد و این وقت گیر است. ضمن اینکه باید در نظر گرفت که برگه آرابی فارسی، حرف به حرف است، نه کلمه به کلمه، و همین باعث می‌شود که موضوعات دیگر کشورها حتی در جزء جزء نمایه‌های مربوط به ایران جای گیرد.

برای مثال:

- کشاورزی - آذربایجان شرقی
- کشاورزی - آذربایجان غربی
- کشاورزی - آذربایجان غربی
- کشاورزی - آلمان
- کشاورزی - استانبول
- کشاورزی - استرالیا
- کشاورزی - ایران
- کشاورزی - ایران - استاندارها
- کشاورزی - ایران - تحقیق
- کشاورزی - ایران - مدیریت
- کشاورزی - ایرلند
- کشاورزی - پرتغال
- کشاورزی - ناپلند
- کشاورزی - تهران - تهران
- کشاورزی - خراسان
- کشاورزی - خراسان - مشهد
- کشاورزی - کامبوج
- کشاورزی - کانادا
- کشاورزی - کرمان

موضوعی جستجو می‌کند. حال اگر قرار بود محقق چنین موضوعی شهرهای مختلف کالیفرنیا را بعد از کشور ایالات متحده امریکا و موضوع مورد نظر در نمایه نامه موضوعی ببیند، وقت او را بسیار می‌گرفت. زیرا می‌بایستی یکایک شهرهای ایالات متحده را جستجو می‌کرد و شهرهایی که در کالیفرنیا هستند، استخراج می‌نمود.

شاید این مطلب به ذهن خطور کند که مگر در مورد کشاورزی شهرهای مختلف ایالات متحده امریکا چقدر موضوع داریم که ممکن است محقق را دچار سردرگمی سازد؟ این ذهنیت حد گام گذشته و حال است، نه آینده. به بیانی دیگر ممکن است در شرایط فعلی این ذهنیت به حقیقت نزدیک باشد ولی آیا در آینده نیز همین حد باقی خواهد ماند و گسترش موضوعی نخواهیم داشت! هم اکنون در کتابخانه کنگره امریکا موضوعات یک زمینه واحد به قدری گسترده و وسیع است که اگر این نظامهای منطقی در سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره امریکا حاکم نبود، معلوم نبود کار موضوعات در زمان حال صرف نظر از آینده به کجا می‌انجامد.

نویسنده مقاله خود را در سطحی نمی‌بیند که راجع به سرعنوانهای موضوعی فارسی قضاوتی داشته باشد، در عین حال به صورت پیشنهاد به ذکر مطالبی در این زمینه می‌پردازد. سرعنوانهای موضوعی فارسی به فهرست نویسان اجازه می‌دهد به موضوعات دارای "تقسیم جغرافیایی"، سرعنوان جغرافیایی "ایران" را اضافه کنند. و اگر موضوع، منطقه کوچکتري را مد نظر داشته باشد به دنبال "ایران" نام منطقه کوچکتري را بیاورند.

برای مثال: کشاورزی - ایران - خاش

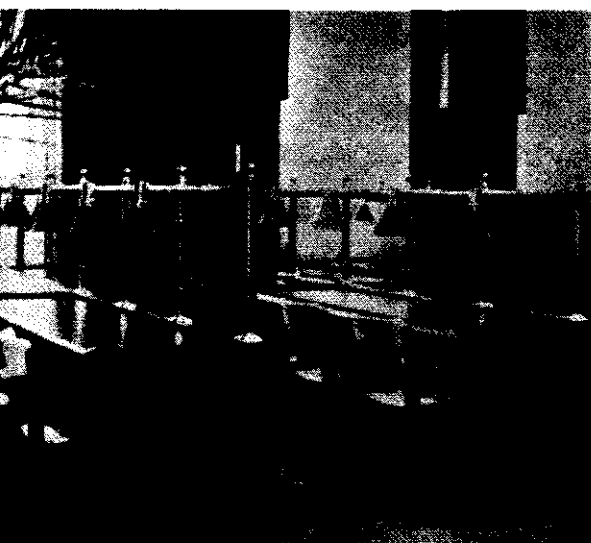
شاید به دلیل اینکه مجموعه کتابهای کتابخانه‌های ایران هنوز رشد لازم را نکرده است، این موضوع مسئله ساز نباشد و خللی در نمایه‌های موضوعی ایجاد نکند ولی در آینده که مجموعه وسیع‌تر می‌شود، همان مشکلی که در بالا ذکر آن رفت، برای موضوعات ما نیز بوجود می‌آید. یعنی در یک کلام، تشتت نمایه‌های موضوعی دارای تقسیمات جغرافیایی رخ خواهد نمود.

حال، هرگاه به دنبال موضوعات، نام استان مورد نظر، و نه "ایران"، آورده شود، مشکلاتی که ممکن است در زمینه

- کشاورزی - کلمبیا
کشاورزی لرستان - بروجرد
کشاورزی - میانمار
که در مثال بالا تشتت موضوعی کشاورزی ایران با کشاورزی سایر کشورها را می توان ملاحظه کرد .
این مشکل را می توان با اضافه کردن کلمه "استان" به اول نام استانهای مختلف کشور بر طرف نمود . این روش موضوعات فوق را در نمایه نامه موضوعی به شکل زیر برگه آرایی می کند:
- کشاورزی - آرژانتین
کشاورزی - آفریقا
کشاورزی - آلمان
کشاورزی - آذربایجان شرقی
کشاورزی - استان تهران - تهران
کشاورزی - استان خراسان
کشاورزی - استان خراسان - مشهد
کشاورزی - استانها
کشاورزی - استان کرمان
کشاورزی - استان لرستان - بروجرد
کشاورزی - استرالیا
کشاورزی - ایران
کشاورزی - ایران - استانها
کشاورزی - ایران - تحقیق
کشاورزی - ایران - مدیریت
کشاورزی - ایرلند
کشاورزی - پرتغال
کشاورزی - تایلند
کشاورزی - کامبوج
کشاورزی - کانادا
کشاورزی - کلمبیا
کشاورزی - میانمار
- کشاورزی - آرژانتین
کشاورزی - آفریقا
کشاورزی - آلمان
کشاورزی - استانها
کشاورزی - ایران - تحقیق
کشاورزی - ایران - مدیریت
کشاورزی - ایرلند
کشاورزی - پرتغال
کشاورزی - تایلند
کشاورزی - کامبوج
کشاورزی - کانادا
کشاورزی - کلمبیا
کشاورزی - میانمار
- ضمناً بعضی استانها که با مراکزشان هم نام هستند، بدین طریق شناسایی می شوند .
برای مثال :کشاورزی - استان تهران - تهران به جای کشاورزی - تهران - تهران
کتابخانه ملی ایران ، موضوعات فوق را به شکل زیر نمایه سازی می کند:

اکنون به بررسی معایب روش پیشنهادی و روشی که کتابخانه ملی در پیش گرفته است، می پردازیم :

نظم منطقی تری حاکم باشد.

ضمناً همانند برگه‌آرایی کتابخانه ملی ایران، موضوعات مربوط به مناطق مختلف ایران نیز یکجا برگه‌آرایی می‌شوند و موضوعات سایر کشورها قبل یا بعد از موضوعات مربوط قرار می‌گیرند.

یادداشتها:

1. Edward T.O. Neill and Rao Aluri, *Subject Heading Patterns in OCLC Monographic Records*, OCLC Research Report Series, OCLC/RDD/RR79/1 (Columbus, Ohio: OCLC, 1979), p.80.
2. Karen Markey and Diane Vizine-Goetz, *Characteristics of Subject Authority Records in the Machine-Readable Library of Congress Subject Headings* (Dablin, Ohio: OCLC, 1968), p.85
3. Ibid
4. Library of Congress, *Library of Congress Subject Headings*, 16th ed. (Washington D.C: Cataloging Distribution Services, 1993).
5. Drabenstott, Karen M. "Facilitating Geographic Subdivision Assignment in Subject Headings", *Library Resources & Technical Services*, Vol.36, N.4, (1992), p. 414-416
6. سرعنوانهای موضوعی فارسی. ویرایشگران پوری سلطانی و کامران فانی. تهران: کتابخانه ملی ایران، ۱۳۶۲.
7. سرعنوانهای موضوعی فارسی. ویرایش دوم. زیر نظر پوری سلطانی، کامران فانی، با همکاری مهناز رهبری اصل. - تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۷۳.

۱. انفصال بین موضوعات مربوط به ایران و موضوعات استانهای مختلف ایران در روش پیشنهادی.

برای نمونه:

کشاورزی - ایران

کشاورزی - ایران - استانداردها

کشاورزی - ایران - تحقیق

کشاورزی - ایران - مدیریت

۲. داخل شدن موضوعات دارای تقسیمات فرعی موضوعی درون موضوعات دارای تقسیمات فرعی جغرافیایی مربوط به مناطق مختلف ایران در روش کتابخانه ملی ایران.

برای نمونه:

کشاورزی - ایران - استانداردها

کشاورزی - ایران - تحقیق

کشاورزی - ایران - مدیریت

همانطور که در بالا ملاحظه می‌کنید به جای تقسیمات فرعی جغرافیایی مربوط به مناطق کوچکتر از استان، تقسیمات فرعی موضوعی "استانداردها/تحقیق/مدیریت" آمده است. در صورتی که در روش پیشنهادی این نقص برطرف می‌شود و تقسیمات فرعی موضوعی به دنبال نام کشور، در قسمت مجزایی می‌آیند و احیاناً اگر تقسیمات فرعی موضوعی به دنبال استان و یا واحد کوچکتر از استان بیاید، خللی در نمایه‌های موضوعی ایجاد نمی‌کند.

اتخاذ روش پیشنهادی این مزیت را دارد که موضوعات زمینه خاص یک استان و واحدهای تابعه آن همه یکجا برگه‌آرایی می‌شوند و از موضوعات سایر استانها مجزا می‌گردند و مراجعه کننده به راحتی به موضوعات مناطق مورد نظر دست می‌یابد. اما در برگه‌آرایی کتابخانه ملی ایران بین استانها و شهرهای تابعه فاصله می‌افتد و مراجعه کننده مجبور است که شهرهای یک استان را در نمایه‌های گوناگون جستجو کند.

برای نمونه، فاصله بین دو موضوع زیر رامی‌توان در روش کتابخانه ملی ملاحظه کرد:

کشاورزی - ایران - خراسان

کشاورزی - ایران - مشهد

نیز همانطور که در بالا ذکر آن رفت، گرچه بین موضوعات مربوط به ایران و موضوعات استانهای مختلف ایران فاصله می‌افتد، ولی این انفصال باعث می‌شود که بین موضوعات